



Галиматијас објашњења и оправдања око извештаја хелсиншког одбора наставља се без знакова да је било ко са хелсиншке стране схватио шта је било предмет критике. И на том случају показује се да јавност као простор у коме неке ствари могу постати јасније, а нека питања разјашњенија у ствари не постоји. Чим се појави нека контроверза, покреће се механизам дисквалификавања, дифамирања и замена теза чији је циљ да све остане по старом. Оно што је најзанимљивије јесте то што тај јавни говор нема никакве везе са реалношћу.

Оваква оцена се обично узима као претеривање. Али у ствари она то није. Обрти који то показују су заиста неочекивани. На пример, управо начин на који је извештај брањен у претпоследњем [1](#) Пешчанику показује да у извештају нешто не ваља. Један од говорника ту каже како је проблем са извештајем то што су они само подсетили

на то шта је ко говорио, шта је потписивао итд. То је уобичајен позитивистички начин одбране од критике: “ово је само изношење чињеница, па чак и ако те чињенице нису тачне, то се нама тако чини, а ако наше оцене неке не одговарају, ми имамо право на своје мишљење”. У оквиру ове идеологије, простор за критику већ унапред не постоји, али се у томе не види знак затвореног идеолошког мишљења, већ знак да је писац или говорник већ у утопији слободног либертаријанског друштва у коме свако неометан критиком говори шта хоће и оставља свакоме другоме право да чини то исто.

Међутим, проблем са овим извештајем који само понавља начин мишљења Друге Србије, јесте управо у том начину мишљења, а не у чињеницама или у спору око тога да ли неко има права да износи своје оцене.

Овде је значајно да језик, уколико се остави на милост и немилост манипулацији, омогућава стално замењивање теза. На пример, уколико видите да неко критикује ваша мерила, ваше генерализације или ваше закључке, ви врло лако можете да га оптужите да он угрожава ваше право на властито мишљење. Често прећутани ток мисли је овај: “Добро, све и да је тачно све што сте рекли – не морам то ни да слушам – шта следи као последица тога? Да ли ја морам да престанем да мислим оно што сам

мислио? Ако је одговор да не морам, зашто ми то уопште причате? Ја вама не говорим шта ћете да мислите – зашто ви говорите мени?” Већ овако препричан, овај разговор скреће пажњу са онога што сте ви говорили , на вас као наводну жртву прогона због неког мишљења, а на вашег критичара бачена је сенка насилника који би забрањивао туђа, различита мишљења. Можемо лако замислити ситуацију у којој би ова сенка постала нова тема разговора, јер је угрожавање права на различито мишљење, наравно, важније од неког одређеног мишљења. Одједанпут се можемо наћи у разговору који се бави питањем да ли ваш критичар треба да буде кажњен и да ли је тај грех у коме је угрожавао ваше мишљење његов једини грех или је његов обичај да то ради. Можда је он толико већ огрезао у кршења људских права, а његов ранији ангажман довео до толико страшних ствари да је главна тема како неутралисати његов утицај на јавност, а не оно што сте ви на почетку тврдили. Тако се показује да се од случаја критике и ваших првобитних теза, преко веома малог броја корака може доћи до истраге критичара и забране његовог говора. Ако вам се ово чини већ довољно компликовано, ствар може да буде још компликованија. Замислите да је ваша првобитна теза и била оно што сте у овој причи тврдили у сврху спречавања критике, дакле, замислите да сте ви и на почетку изнели теорију о томе да је велики део друштва, по прилици сви који нису у вашој групи, склон забрани туђих мишљења и да је то проблем који захтева одређене мере ограничавања деловања агената који тендирају томе да угрожавају људска права итд. Тако би се круг затворио, са доста унутрашњих замена теза и промене питања о којима је реч.

Ова фиктивна ситуација можда је прецизан опис оног начина говора који доминира код нас.

Хајде да то покушамо да објаснимо на примеру. Дакле, свако ко слуша неизбежни Пешчаник (на крају ћемо објаснити зашто је Пешчаник проблем и зашто се он напросто не може игнорисати, што би многи препоручили) види да је већи део приче у њему згражавање над одређеним појавама у Србији или још боље згражавање над Србијом самом, оваквом каква јесте. У поменутој емисији Жарко Кораћ каже: “Значи, лепима меланж и милброт, а бубашвабе гамижу по поду – ето, то је Србија”. По овој реченици емисија је добила и наслов. Ови лепи су ДС и људи око њега, за које други говорник каже да је Тадић исти као Милошевић, који је оличење свега зла. Јеремић пак, јесте “мали екстремно

зли

човек“ итд. Ритам овог текста би се разбио ако би се навела сва упоређења нечега у Србији са ђубретом, наказношћу, ружноћом, фашизмом, чија се учесталост само повећала у последњим месецима. Друга Србија овако показује да неће да има ништа са оном Првом, у коју, по њима, спадају

сви

од Тадића до Шешеља, међу којима, по више пута поновљеним речима Весне Пешић и других у последње време, и нема никакве

разлике. Идеја о помирењу је више пута из разних уста дочекана на нож, итд. Сад се поставља једноставно питање: да ли је сва та морална одвратност према осталој Србији, или према неким појавама у оквиру ње, само легитимна емотивна реакција на нешто што је лоше: на пример, на неонацисте на улици, ратне злочине, политичку хипокризију, или је све то што се говори само начин да се овим примерима подвуче базични стереотип о српском као нечем чему је потребна темељна промена “система вредности”, дакле, нечем инхерентно лошем, што се не може поправљати него само може бити потискивано до нестанка. Прва реакција би била легитимна, јер се и лоша истина мора рећи и треба је рећи ради заједнице, и сигурно је да би то објашњење било оно које би радо дала већина говорника Друге Србије. Друга реакција показује став који је сродан расизму, јер неког искључује само зато што је припадник одређене нације

2

(заправо је овај израз непрецизан, али ћемо његово прецизирање оставити за касније). Сад, шта је истина?

Претпостављам да би већина другосрбијанаца мислила да је само ово питање нелегитимно. С једне стране, оно оставља могућност да они сами раде нешто погрешно, што је незамисливо, а са друге, претпостављам да би они мислили да чак и да је питање легитимно о њему се не може одлучити, јер је одговор да ли се ради о једном или о другом случају, у самом говорнику. Зашто он нешто говори је ствар његове намере, а оне су нам недоступне. И иначе већина наших мислилаца мисли да је против сваке критике довољно да се каже да је то наше мишљење; да се на пример у овину Друге Србије тврди да је Тадић исти као Милошевић зато што верују да је то тако, а да сматрају да “Србију потребно силом увући у ЕУ”, опет зато што је то њихово мишљење. Нема начина да се “до’ака” овом суду, а да се не прекрше нека људска права. Међутим, ствари не стоје баш тако.

Наиме, наша два пута разликују се формално. Ако вам је док нешто говорите циљ истина, ви ћете поштовати норме које су потребне да се до истине дође. А ако вам је циљ неистина, ви ћете поштовати норме које су потребне да нека неистина слови као истина. Да би видели које норме поштујемо није потребно да знамо било шта о намерама говорника. Шта више, ове намере могу да буду и добре. Свако ко се мало

бавио проблемима идеологије, зна да су идеологије сасвим близу добрим намерама, а да је њихово прихватање великим делом несвесно, а у сваком случају нерелевантно. Њихово омиљено станиште су слепе мрље, “unknown knowns”, што каже Жижек.

Хајде да видимо то у случају наше Друге Србије. Дакле, зашто је већи део онога што се говори у Другој Србији, особито тренутно, један огроман ад хоминем аргумент који треба да спречи да се неки плодан разговор поведе? Зашто истицање горе поменутих негативних ствари није само пут да се оне искорене или нешто предузме против њих? Ево бар три разлога.

Да је то циљ Друге Србије, она би желела да ниједан субјект не буде одстрањен из процеса долажења до истине или до добрих решења. Истина по себи захтева отвореност, а отвореност захтева да они који су могући учесници у тој заједници која долази до истине не буду унапред искључени. То није случај у Другој Србији, већи део говора ту служи да сви остали у Србији буду дисквалификовани као учесници у расправи. Тако ће сви у Србији “подржавати ратне злочине”, за шта је довољан доказ, рецимо, чињеница да су плаћали порез током деведесетих, из кога се онда плаћала полиција, чији су делови починили злочине. Или, довољно је да вас нико из Друге Србије није чуо да сте јавно били против злочина и то је већ знак да подржавате злочине. Због тога су злочини чињени “у наше име”. Ова фраза се никад не пропушта у најортодокснијим текстовима Друге Србије. Дакле, Друга Србија би разговарала, али нема са киме, сви остали подржавају ратне злочине и заслужују да им се тај “систем вредности” промени, а не да их се слуша.

Да је циљ истина о Србији онда би циљ биле и остале истине. На пример, ако у Србији треба да постоји “култура сећања”, онда би требало да постоји и “култура сећања” на злочине који су извршени у Хрватској или како би то морали рећи у Другој Србији “хрватске ратне злочине” [3](#). Међутим, свако види да то не постоји. Причом о ратним злочинима које су починили Срби или припадници српских јединица, Србија се “призива себи”, у неку руку требало би све да стане, док се то питање не разреши и сви би требало да се призивају себи сећајући се се почињених ратних злочина јер се тако суочавају са властитом суштином које треба да се ослободе. Насупрот томе, Олуја се сваког августа “злоупотребљава” у Србији, “нико одавде” не би смео да говори о ратним злочинима у Хрватској, постоји “мит” о броју жртава у Јасеновцу итд.

Чак и ако је предмет расправе нечија кривица (а не просто неутралне чињенице или савети шта треба урадити), ако је тај неко учесник у расправи, онда би било потребно да та расправа буде третирана као отворена и у погледу свога исхода. Иначе, ова правила у вези истине имају везе са правилима која важе на суду. На пример, прво правило јесте да се полази од невиности, а не од кривице, друго да се мора чути комплетна истина, а ово треће каже да се расправа не води, ако је пресуда већ донешена. Пресуда је овде доста драстична. Веома је лако видети да се у оквиру дискурса Друге Србије стално очекује тај будући тренутак истине у коме се показује да је Друга Србија била у свему у праву, кажњавају сви кривци и сва расправа завршава. У Другој Србији је сасвим уобичајено да третман осталог дела Србије треба да буде нека врста физичког, насилног привођења правим вредностима. Нема ту неке дискусије, договора, консензуса, не дај боже, аутономије. Како каже становити Иван Кузминовић у истом Пешчанику: “Наша идеја је да Србију треба

силом
увести у ЕУ”. Зашто
силом
? Јер “то”

[4](#)
неће на други начин. У ствари, сваки Пешчаник почиње са препоруком о том насилном преваспитавању, преко речи Ненада Прокића: “Зато кажем: Кемал Паша Ататурк, нема фесови, цилиндри од сутра ујутро, па ти причај са цилиндром на глави шта хоћеш”.

Дакле, наша дискурзивна ситуација са Другом Србијом је ова: од сутра ујутро ће нам бити стављени цилиндри, од сутра ујутро ћемо морати да пристанемо да је све што смо до сада мислили симболички било фес, а фес заслужује да се са њим раскрсти без преговора и објашњавања. Фес је у великој мери оно што је српско, цилиндар оно што је европско. Између тога двога постоји стриктна супротност.

И то је проблем са Другом Србијом. У ствари, неговање негативног стереотипа према Србима је главна карактеристика говора Друге Србије. Али, не ради се само о томе да неко има предрасуду према говорнику који је Србин (сасвим прецизно би било рећи “према говорнику који не пристаје на овај негативни стереотип и повезује се на неки начин са означитељем “српски”, што наравно најчешће раде Срби, али не само они), али се бави сасвим другом темом и у вези ње је спреман да саслуша све друге према

Култура одржавана стереотипа

Пише: Владимир Милутиновић
понедељак, 20 октобар 2008 15:19

којима не гаји предрасуде. Не, овде је једина тема овај стереотип, а чак су и једини саговорници управо они којима се негира право да буду равноправни.

Србизам, као негативни стереотип, јесте метода и једини садржај говора Друге Србије.

Фусноте:

1. Емисија Пешчаник, Радио Б92, 10.10.2008. [[^](#)] 2. Ову особину говора Друге Србије националисти веома лако препознају. Код њих проблем није у томе да се они варају у погледу закључка да у делу наше јавности или у јавности Хрватске, постоји јак негативни стереотип према Србима, него у реакцији на то, која се своди на принцип око за око: Ако они нас тако третирају, онда ћемо и ми њих тако третирати итд. Али, овде онај који вас дискриминише не треба да буде пример за углед. Он треба да буде предмет осуде, а не угледања.

[
[^](#)
]

3. Морали би рећи, јер користе фразу „српски ратни злочини“, али не верујем да би рекли. Кладим се, на пример да у свим материјалима Хелсиншког одбора у Србији нема фразе „хрватски ратни злочини“.

[
[^](#)
]

4. Ако ћемо бити сасвим прецизни, заменицом „то“ се у емисји реферира на министра Јеремића.

[
[^](#)
]